

УДК 331.522

ІНТЕГРОВАНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ ЗАЙНЯТОСТІ

Помінчук С.Г.

Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України

В статті викладено організаційно – економічний механізм удосконалення системи професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості. Розкрито причини, що зумовлюють необхідність удосконалення методології надання послуг з професійної орієнтації учнівській молоді. Концептуальним ядром моделі є стратегічні напрямки розвитку регіонів. Методологію сконструйовано на основі принципів системності та наступності в ознайомленні із робітничими професіями окремої галузі, що корелюються із спеціальностями неповної та повної вищої освіти. Особливістю формування заходів з профорієнтації на основі інтегрованої моделі є поступове нарощування знань учнів про професії, що відображає взаємозв'язок і залежність формування галузі від процесу ускладнення професій в ході генезису. Впровадження запропонованого механізму надання профорієнтаційних послуг учнівській молоді систематизує роботу фахівців в державній службі зайнятості, що сприятиме розширенню спектра знань учнів про світ професій, перспективні напрямки розвитку ринку праці.

Ключові слова: учнівська молодь, робітнича професія, спеціальність, галузь, професійна орієнтація, інтегрована модель.

Постановка проблеми. У 2015 році Міністерство соціальної політики України звернулось до ПРООН і МОП із проханням щодо проведення функціональної оцінки державної служби зайнятості (ДСЗ) задля спрямування та обґрунтування всеосяжних реформ номенклатури послуг, що надаються ДСЗ, і способу їх надання. Оцінка включала вісім компонентів в тому числі професійну орієнтацію. За результатами оцінки видано Рекомендації щодо здійснення послуг з професійної орієнтації, зокрема поза межами офісів ДСЗ (у школах), а саме: покращення потребує координація з Міністерством освіти і науки, підвищення економічної ефективності та якості інформації що надається під час професійної орієнтації. Покращення потребує розвиток партнерства щодо професійної орієнтації та консультування з іншими суб'єктами (такими як заклади освіти); консультанти та фахівці з професійної орієнтації повинні бути краще поінформовані про останні події на ринку праці [1, с. 7].

В остаточній оцінці ПРООН та МОП зазначено, що у наданні профорієнтаційних послуг працівники ДСЗ надто акцентують увагу на існуючому попиті на певні професії, до того ж в рамках локального ринку праці. Проте, їхнє поняття про попит на ринку праці охоплює поточну базу даних зареєстрованих у ДСЗ вакансій, а не весь ринок праці. Це може призводити до викривлення уявлень клієнтів про існуючий ринок праці та перспективи різних професій [2, с. 36].

Науковці, досліджуючи діяльність державної служби зайнятості констатують, що служба продовжує грати роль ліквідатора дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці, реалізуючи заходи активної політики, зокрема, працевлаштування, професійне навчання, водночас функції з професійної орієнтації лишаються другорядними. Л.О. Згалат-Лозинська зазначає, що проблема не вичерпується лише кількісним дисбалансом між попитом на робочу силу та її пропозицією в розрізі професійного складу, існують також регіональні та галузеві особливос-

ті, зумовлені невідповідністю наявних фахівців потребам галузей [3, с. 314].

Порядок надання територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, послуг з професійної орієнтації осіб передбачає, що профорієнтаційні послуги можуть надаватись неодноразово та базуються на принципах комплексного характеру, адресності, індивідуалізації послуг, узгодженості інтересів особи та суспільства, рівності можливостей, добровільності, безкоштовності, конфіденційності, висновки професійного консультування мають рекомендований характер [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійну орієнтацію учнівської молоді в державній службі зайнятості досліджували Л. Авдеєв, Л. Дробіш, Л. Згалат-Лозинська, Ю. Маршавін, Н. Ортікова та ін.

Професійну орієнтаційну роботу в педагогіці вивчали Д. Закатнов, В. Маркіна, О. Мельник, Є. Павлютенков, К. Платонов, Б. Федоришин, С. Чистякова, М. Янцур та ін.

Вплив ринку праці на професійну орієнтацію школярів в Україні вивчали Н. Побірченко, А. Гончар, О. Сергієнкова.

Л.В. Дробіш вважає, що система профорієнтації має включати як профосвіту й профконсультацію, так і профдіагностику з іншими спеціальними заходами, починаючи із початкових класів загальноосвітніх шкіл. Адже профорієнтація має значний потенціал до подолання диспропорцій на ринку праці, оскільки за своєю сутністю вона не спрямована на усунення наслідків, а є комплексом запобіжних дій. Отже, ефективне функціонування регіональних ринків праці України, їх збалансованість залежатиме від запровадження нових підходів до проведення профорієнтаційної роботи серед усіх верств населення, в першу чергу від удосконалення інструментарію її проведення серед молоді [5, с. 42].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення наукового доробку з професійної орієнтації учнівської молоді під-

тверджує відсутність у роботі державної служби зайнятості системності та наступності у наданні даних послуг. Єдина технологія чи модель профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в державній службі зайнятості відсутня. Має місце фрагментований підхід у проведенні профорієнтаційних заходів з учнівською молоддю. Постала задача створити таку модель професійної орієнтації, за якою учень отримує системні та доступні фундаментальні знання про галузі, їх робітничі професії і спеціальності з поступовим нарощуванням та ускладненням економічної інформації про них відповідно до вікових категорій.

Практичні напрацювання та наукові дослідження проведені в ході наукової роботи стали фундаментальними для створення моделі професійної орієнтації учнівської молоді як системи в регламенті діяльності державної служби зайнятості.

Мета статті. Головною метою статті є обґрунтування необхідності впровадження інтегрованої моделі професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості та розробка інтегрованої моделі професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості.

Виклад основного матеріалу. В педагогіці широко використовується метод інтегрування. Академічний тлумачний словник української мови трактує поняття «інтегрувати» як об'єднувати що-небудь у єдине ціле [6].

У напрямку професійної освіти інтегральну методологію було використано в здобутті дуальної освіти в інженерних спеціальностях. Б.І. Мокін, досліджуючи паралельне освоєння студентами інженерних спеціальностей робітничих професій, корельованих з інженерними, зазначає, що ця ідеологія зародилась у Канаді ще в 90-ті роки минулого століття. В Україні тоді ж дану методологію було запроваджено з дозволу Мінвузу УРСР у Вінницькому, тоді ще політехнічному інституті [7].

В загальноосвітніх навчальних закладах передбачено програмно-методичний комплекс забезпечення професійного самовизначення учнів основної школи в умовах допрофільної підготовки «Людина і світ професій» для учнів 8-9-х кл. та програмно-методичний комплекс забезпечення професійного самовизначення учнів старшої школи «Побудова кар'єри», що містять навчальні програми на 9, 17, 35, 70 год. Крім того, на базі ресурсного центру професійної орієнтації може бути розгорнуто впровадження програм профорієнтаційних курсів «Моя майбутня професія:

правила вибору» (52 год.) [курс за вибором для учнів 9-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (52 год.)] і «Моя майбутня професія: шлях до успіху» [курс за вибором для учнів 10 (11)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів (52 год.)]. Означені програми курсів вже впроваджуються в загальноосвітніх навчальних закладах з 2013-2014 н.р. [8, с. 98].

В ході дослідження виявлено причини, що зумовлюють необхідність удосконалення методології та запровадження оновленої моделі професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості (рис. 1).

Відповідно до запропонованої інтегрованої моделі професійної орієнтації державна служба зайнятості долучається до даних програм професійної орієнтації шляхом проведення профорієнтаційних уроків з 1 по 11(12)-й клас загальноосвітніх навчальних закладів (4 год.).

Інтегрований характер профорієнтаційних уроків полягає у поступовому нарощування знань учнів про професії завдяки паралельному ознайомленню учнівської молоді із робітничими професіями, спеціальностями неповної та повної вищої освіти окремої галузі. Модель представлена чотирьохвимірною структурою, що відображає взаємозв'язок і залежність формування галузі шляхом ускладнення від фундаментальної робітничої професії до спеціальності (рис. 2).

Для практичного втілення вищезначеної моделі необхідна інноваційна програма, суть якої полягає у впровадженні уніфікованих, системних профорієнтаційних уроків «Техніка вибору професії»

Рис. 1. Причини, що зумовлюють удосконалення механізму професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості

Джерело: розроблено автором

Рис. 2. Етапи формування знань про професії окремої галузі

Джерело: розроблено автором

Рис. 3. Інтегрована модель професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості

Джерело: розроблено автором за даними [9], [10], [11]

одночасно у всіх загальноосвітніх навчальних закладах держави у 1-11(12)-их класах. Алгоритм дії профконсультанта державної служби зайнятості під час здійснення інноваційної програми професійної орієнтації такий: вивчення потреб регіонального ринку праці в кадровому забезпеченні, застосування отриманої інформації в чотириетапній методиці «Техніка вибору професії» з урахуванням вікових особливостей дітей у кожній ланці загальноосвітньої школи:

I етап – «Світ професій»;
 II етап – «Моя професія у світі професій»;

III етап – «Я і моя професія»;

IV етап – «Майбутнє обираю сьогодні» [9, с. 167].

На основі інтегрованої моделі та системних поетапних чотиригодинних уроків профконсультант самостійно конструює профорієнтаційний захід: здійснює ознайомлення учнів із робітничими професіями та спеціальностями галузі з урахуванням стратегії розвитку регіонів, перспективами започаткування власної справи в даній галузі та нестандартними формами зайнятості у даному виді діяльності.

Для наочного опису інтегрованої моделі професійної орієнтації учнівської молоді необхідно скористатись методом моделювання. В інтегрованій моделі позиція «галузь» містить в собі професії тих видів діяльності які є пріоритетними у розвитку сільських територій, приморських регіонів, монофункціональних шахтарських територій, в урбаністичному напрямку (рис. 3) [10].

Суб'єктами впровадження моделі є: учнівська молодь, батьки, загальноосвітні навчальні заклади, державна служба зайнятості, громадськість, роботодавці (представники великого, середнього, малого та мікробізнесу).

Впровадження моделі здійснювалось протягом 2015-2017 навчальних років під час профорієнтаційних

заходів з учнівською молоддю у Новобузькому районі Миколаївської області. Заходами охоплено 909 учнів 7-11 класів шкіл району.

За результатами проведеної експериментальної роботи виявлено наступне: збільшилась чисельність учнів з високим рівнем інформованості про професії галузей приморського регіону до якого належить Миколаївська область (з 1,7% до 17,9%), 64,2% учнів з впевненістю аналізували перспективні галузі на місцевому рівні та регіоні (на етапі констатуючого експерименту – 44,2%); 19,3% старшокласників (проти 2,7% під час констатуючого експерименту) орієнтувалися у напрямках сфери бізнесу відповідно до економічного районування, надавали пропозиції та ідеї зачаткування власної справи в регіоні.

Під час заходів кількість названих робітничих професій учнями, корельованих із спеціальностями, збільшилась із 8% до 32% (кухар, кондитер, бармен, офіціант, технолог харчової промисловості, інженер-технолог, менеджер ресторанного (готельного) бізнесу; обліковець бухгалтерських даних, бухгалтер; водій автотранспортних засобів, технік-механік, інженер-механік, лицювальник-плиточник, штукатур, технік-будівельник, архітектор; електрик дільниці, технік електрик, інженер-енергетик; дояр, зоотехнік, фельдшер ветеринарний та ін.

В результаті застосування моделі розширились знання учнів про галузі південного регіону, в яких є постійна потреба в найманих працівниках, а в яких – сезонна (тваринництво, птахівництво; рослинництво, виноградарство). Більший відсоток старшокласників (7,3% проти 2,4%) можуть пояснити актуальність видів малого підприємництва в регіоні, необхідну кількість послуг підприємництва залежно від демографічного стану регіону: кількості населення, молоді (кількість вищих навчальних закладів), кількість дитячого населення (для реалізації розважально-ігрового бізнесу для дітей дошкільного віку, реалізації канцтоварів, магазинів дитячого одягу) та ін.

Логіка побудови моделі зумовлює розуміння професії учнем, дає можливість більш повно побачити картину ринку праці, діяльність його суб'єктів та економічні процеси, що на ньому відбуваються.

Висновки. Аналіз наукового доробку з питань професійної орієнтації учнівської молоді в дер-

жавній службі зайнятості вказує на її фрагментарний характер, відсутність єдиного системного підходу у регламенті діяльності служби в досліджуваному напрямку.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано необхідність оновлення організаційно-економічного механізму профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю шляхом впровадження розробленої інтегрованої моделі.

Складовими оновленого механізму є:

- інформація про стратегічні напрямки розвитку сільських, приморських регіонів, монофункціональних шахтарських територій, урбаністичний напрям;

- галузевий підхід до ознайомлення учнів із професіями на основі чотирьохвимірної структури: «галузь – робітничі професії галузі – спеціальності галузі з неповною вищою освітою – спеціальності галузі з повною вищою освітою»;

- чотирьохетапна методика «Техніка вибору професії» з урахуванням вікових особливостей дітей у кожній ланці загальноосвітньої школи.

За результатами проведеного дослідження встановлено:

- запропонована інтегрована модель надає можливість комплексного вивчення учнями галузі різнобічно, дозволяє перейти від локального, ізольованого розгляду окремої професії до взаємопов'язаних і з нею професій та спеціальностей;

- збільшує інформативну наповнюваність профорієнтаційного заходу;

- системність у проведенні профорієнтаційних заходів забезпечує розуміння учнями обраного виду діяльності, професій галузі.

Очікувані результати:

- створення єдиної науково обґрунтованої системи професійної орієнтації учнівської молоді в державній службі зайнятості;

- розширення знань учнів про світ професій, формування економічних знань про стан та перспективи розвитку ринку праці, усвідомленого вибору професії, попередження молодіжного безробіття.

Подальша наукова робота полягає в проведенні організаційної роботи щодо процесу впровадження інтегрованої моделі професійної орієнтації в регламент діяльності державної служби зайнятості.

Список літератури:

1. Функціональна оцінка державної служби зайнятості України. Спільне дослідження ПРООН і МОП (Резюме) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=424754>
2. Функціональна оцінка державної служби зайнятості України. Спільне дослідження ПРООН і МОП (Звіт) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=424754>
3. Згалат-Лозинська Л.О. Удосконалення професійної орієнтації на основі прогнозування тенденцій ринків праці та освітніх послуг / Л.О. Згалат – Лозинська // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 9(171). – С. 313-323.
4. Про затвердження Порядку надання територіальними органами центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, послуг з професійної орієнтації осіб: Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.01.2013 р. № 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0131-13
5. Дробіш Л.В. Профорієнтація як орієнтир формування пропозиції праці у регіоні / Л.В. Дробіш // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2014. – № 5(67). – С. 38-43.
6. Академічний тлумачний словник української мови у 11 томах (1970-1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua>
7. Мокін Б.І. Освоєння студентами вищих технічних навчальних закладів робітничих професій як один із варіантів реалізації ідеології дуальної освіти. / Б.І. Мокін // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2017. – № 2. – С. 103-109.

8. Морін О.Л. Ресурсний центр професійної орієнтації учнівської молоді освітнього округу / О.Л. Морін // Вісник Черкаського університету. – 2015. – № 37(370). – С. 96-103.
9. Лутай Л.А., Помінчук С.Г. Напрями розвитку системи професійної орієнтації учнівської молоді (на прикладі Миколаївської області) / Л.А. Лутай, С.Г. Помінчук // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 3(28). – С. 158-170.
10. Механізми формування регіональних пріоритетів розвитку / за ред. С.О. Білої та ін.: НІСД, 2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>
11. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Помінчук С.Г.

Институт подготовки кадров
Государственной службы занятости Украины

ИНТЕГРИРОВАННАЯ МОДЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЕ ЗАНЯТОСТИ

Аннотация

В статье изложен организационно-экономический механизм усовершенствования системы профессиональной ориентации учащейся молодежи в государственной службе занятости. Раскрыты причины, обуславливающие необходимость усовершенствования методологии предоставления услуг по профессиональной ориентации школьников. Концептуальным ядром модели являются стратегические направления развития регионов. Методология сконструирована на основе принципов системности и преемственности в ознакомлении с рабочими профессиями отдельной отрасли, что коррелируются со специальностями неполного и полного высшего образования. Особенностью формирования мероприятий по профориентации на основе интегрированной модели является постепенное наращивание знаний учащихся о профессиях, отражающие взаимосвязь и зависимость формирования отрасли от процесса осложнения профессий в ходе генезиса. Внедрение предложенного механизма предоставления профориентационных услуг ученической молодежи систематизирует работу специалистов в государственной службе занятости, будет способствовать расширению спектра знаний учащихся о мире профессий, о перспективных направлениях развития рынка труда.

Ключевые слова: учащаяся молодежь, рабочая профессия, специальность, отрасль, профессиональная ориентация, интегрированная модель.

Pominchuk S.H.

Institute of Staff Training
of the State Employment Service of Ukraine

INTEGRATED MODEL OF PROFESSIONAL ORIENTATION STUDENT YOUTH IN THE STATE EMPLOYMENT SERVICE

Summary

The article outlines the organizational and economic mechanism for improving the system of professional orientation of student youth in the State Employment Service. The reasons for the need to improve the methodology of providing services for the professional orientation of the student youth are revealed. The strategic concept of regional development is the conceptual core of the model. The methodology is constructed on the basis of the principles of systemicity and continuity in familiarizing with the working professions of a particular branch, which correlates with the specialties of incomplete and complete higher education. The peculiarity of forming professional orientation activities on the basis of an integrated model is the gradual increase of students' knowledge of the profession, reflecting the relationship and the formation of the industry from the process of complication of occupations during the genesis. The introduction of the proposed mechanism for providing vocational guidance services for young people will systematize the work of specialists in the State Employment Service, which will facilitate the expansion of the spectrum of knowledge of students about the world of professions, the perspective directions of the development of the labor market.

Keywords: student youth, working profession, specialty, branch, professional orientation, integrated model.